

Ruokajärjestelmä tienhaarassa

Suomalaisen ruoan tulevaisuusvisiointi
26.1.2026, Hämeenlinna

Irene Kuhmonen
Jyväskylän yliopisto, Kauppakorkeakoulu

Taustaa

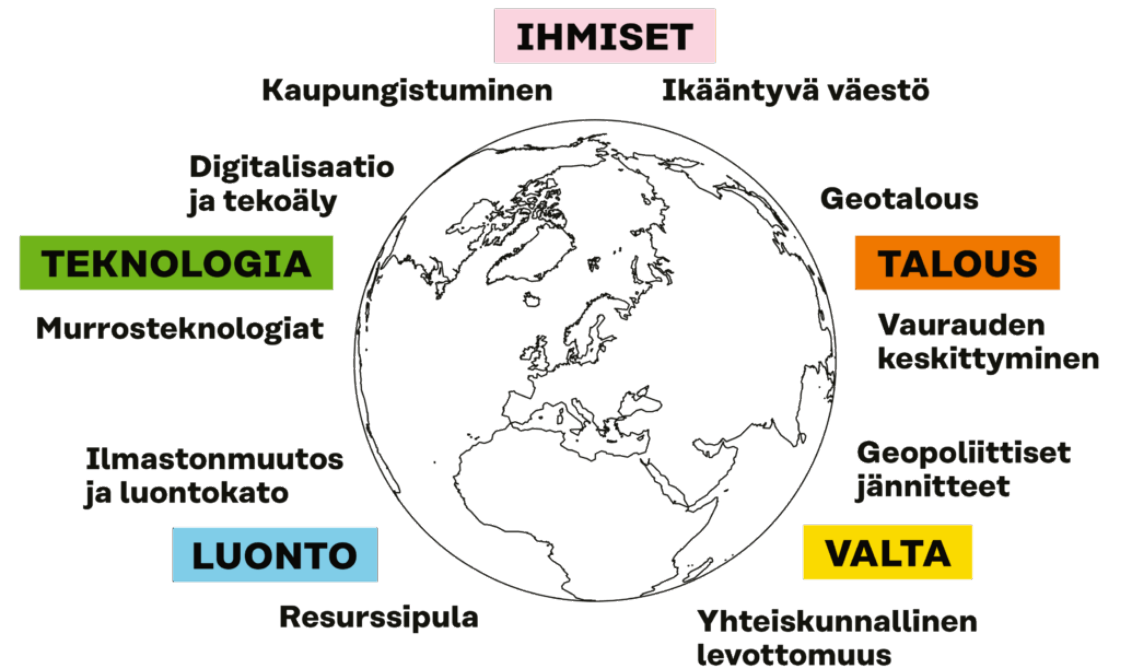

- Puhuja: Irene Kuhmonen
 - tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulussa, yritysten ympäristöjohtamisen oppiaineessa.
 - Tutkimusaiheina ruokajärjestelmän kestävyysmurros ja erityisesti viljelijöiden rooli kestävyysmurroksen tekijöinä, sekä laajemmin maaseudun elinkeinojen asema ja tulevaisuus kestävyysmurroksessa
- Hankkeita:
 - CREEP: hiipivät kriisit ruokajärjestelmässä
 - Savon maatalouden tulevaisuuskuvat
 - Biodiful: luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus
 - Ruokavarma
- Agenda:
 - tulevaisuusajattelu ja ruokajärjestelmä
 - Vaihtoehtoisia tulevaisuuden suuntia ruokajärjestelmälle

Miksi tulevaisuudentutkimus?

Tulevaisuudentutkimus:
Mahdollisten, toivottavien ja/tai todennäköisten tulevaisuuksien kurinalaista mielikuvittelua

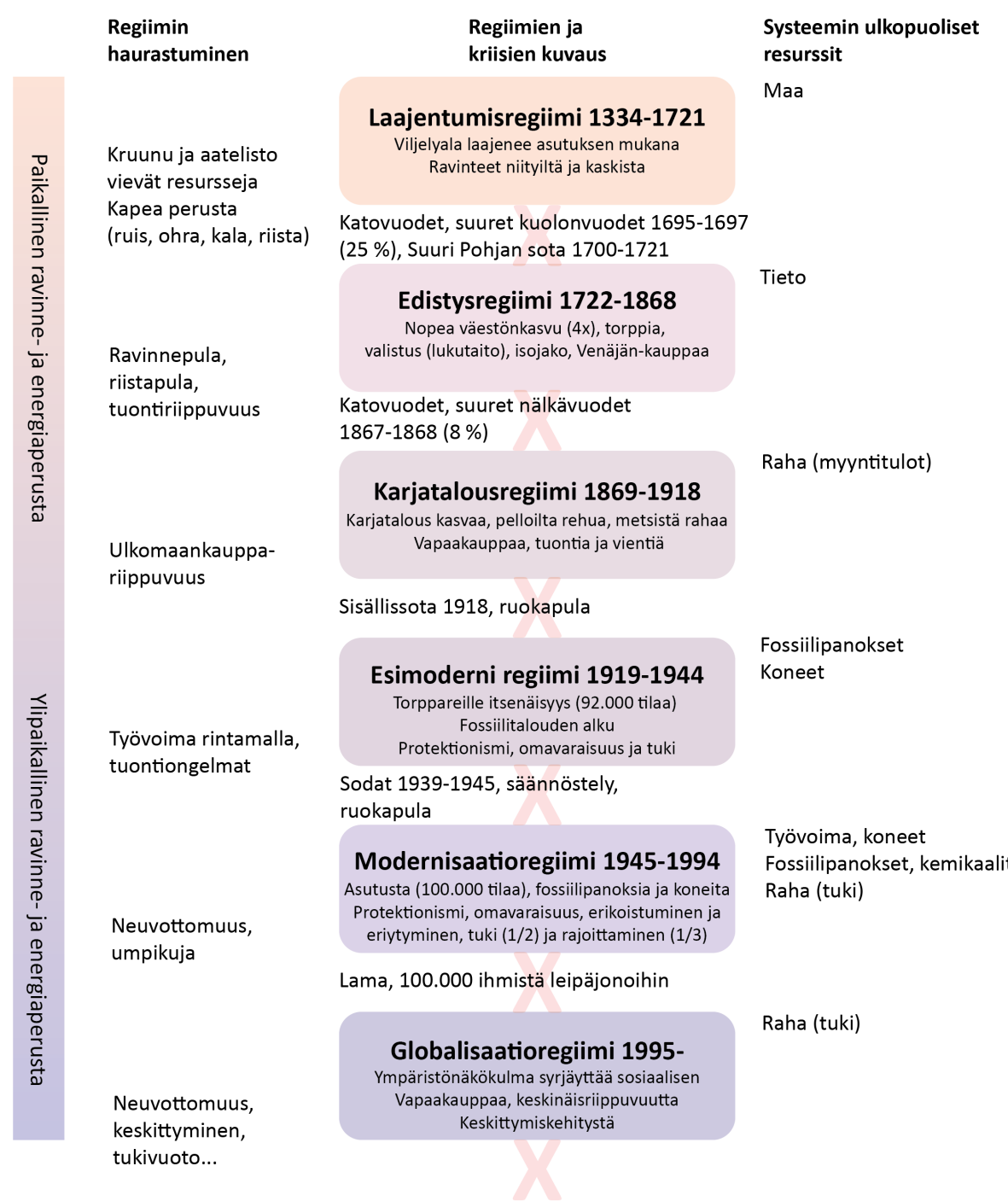

Dufva ym., 2026: Megatrendit 2026 (Sitra)

Ruokajärjestelmät organisoituvat regiimeiksi

- Regiimi = järjestelmän kulloisenakin aikana vallitseva organisoitumistapa
- Yhteiskuntien organisoitumistavat ja vaihdannan säännöt eivät ole luonnonlakeja, vaan kussakin ajassa vallitsevaan aineenvaihduntaan ja kulttuuriseen kontekstiin pohjautuvia sosiaalisia rakennelmia; regiimeillä on ”painovoimaydin”
- Regiimejä ylläpitää vahva sisäinen liima: institutionaaliset säännöt, teknologinen polkuriippuvuus ja ihmisten uskomukset, tavat ja tottumukset
- Polkuriippuvaisuus jäykistää regiimejä ajan myötä ja tekee niistä sisäisesti hauraita sekä alttiita ulkoisille häiriöille

Kuhmonen & Kuhmonen 2023: *Transitions through the dynamics of adaptive cycles (...), Agricultural Systems*

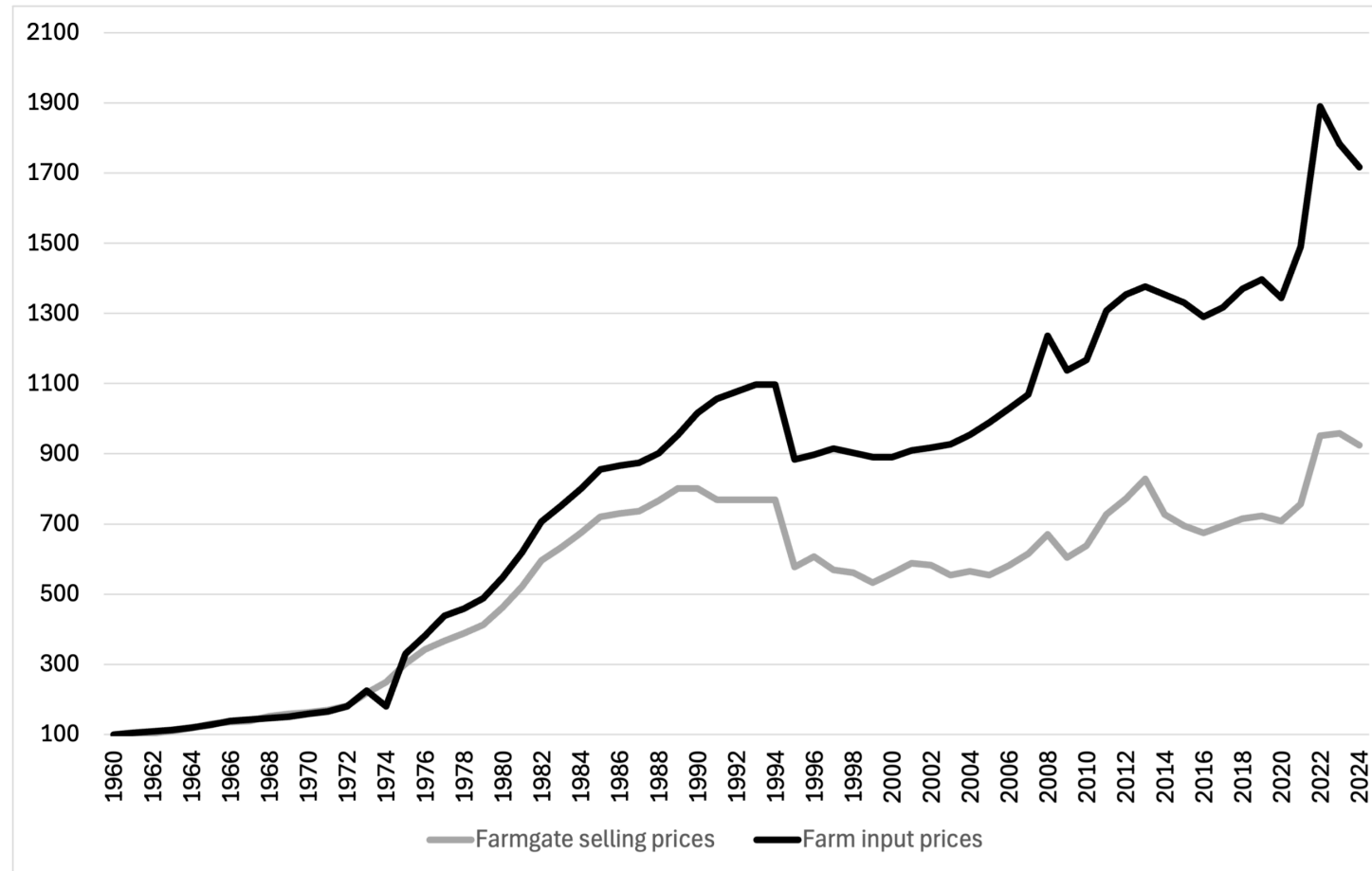

Nykyistä ruokaregiimiä määrittävä painovoimakenttä

Maataloustulojen ja maatalouden kustannusrakenteen hintaindeksien kehitys 1960-2024

(Kettunen, 2018; MTTL, 1997; Tilastokeskus)

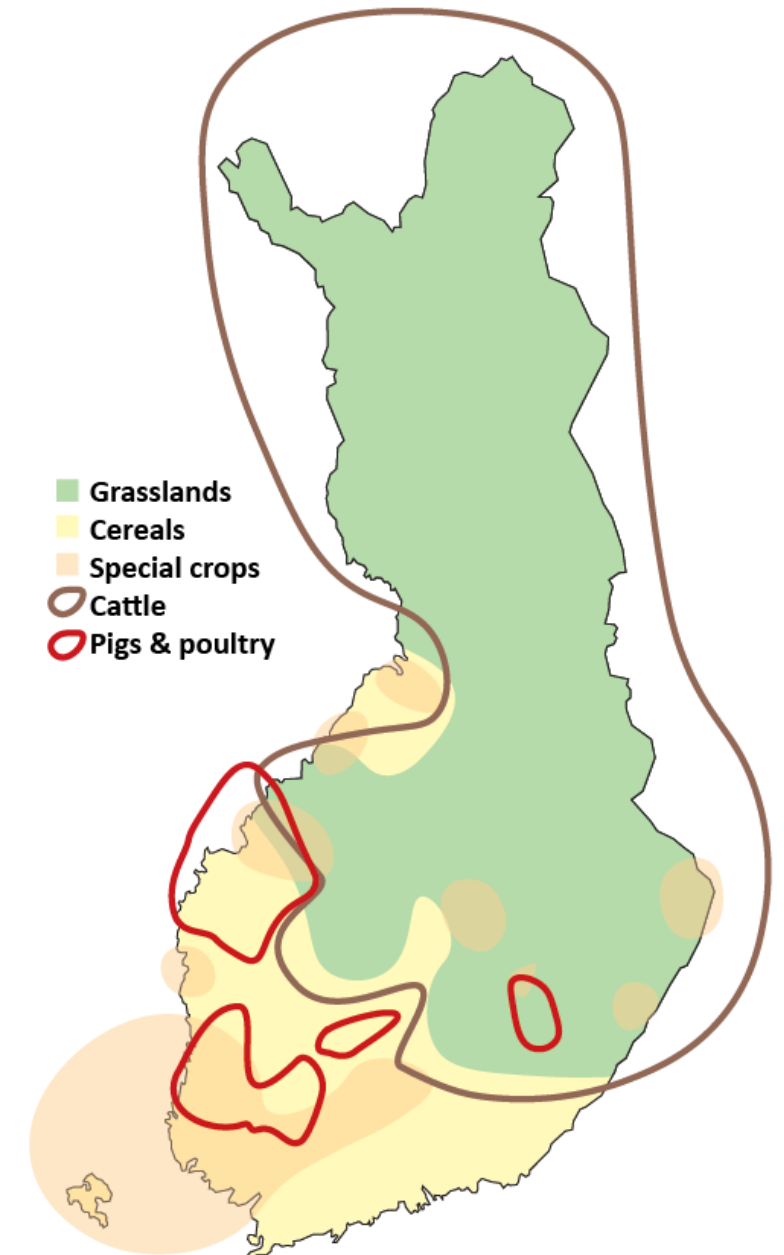
Tilakoon ja maataloustulojen kehitys

(2000-2018, kiintein hinnoin; Luken tilastot)

Tuotannollisen tehokkuuden tavoittelu johtaa erikoistumiseen ja keskittymiseen

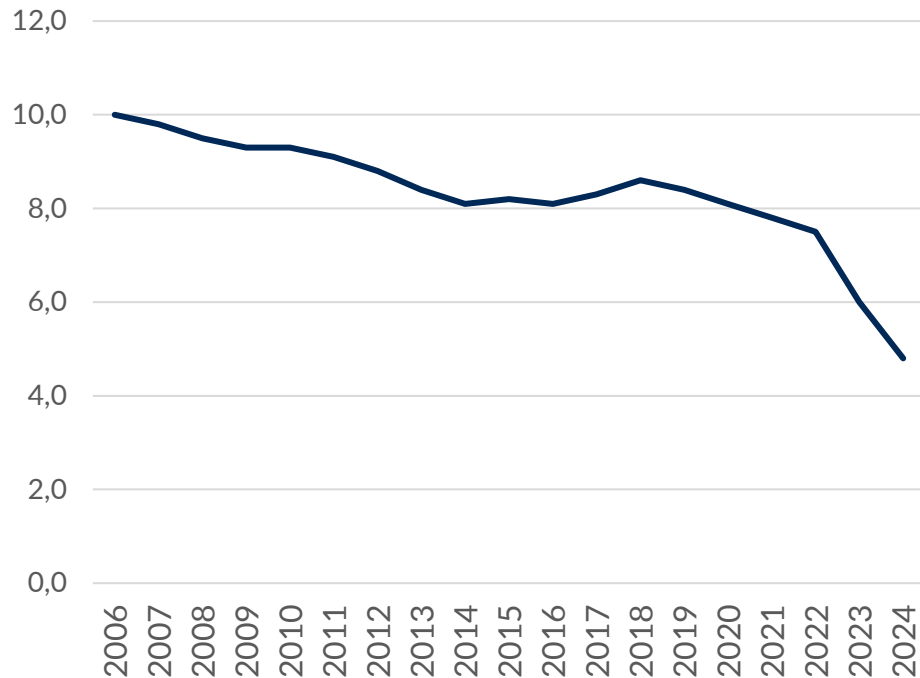
- Ekologinen tehokkuus → resurssien tarkka hyödyntäminen
- Tuotannollis-taloudellinen tehokkuus → pääomalajit muuntuvat helposti taloudelliseksi pääomaksi

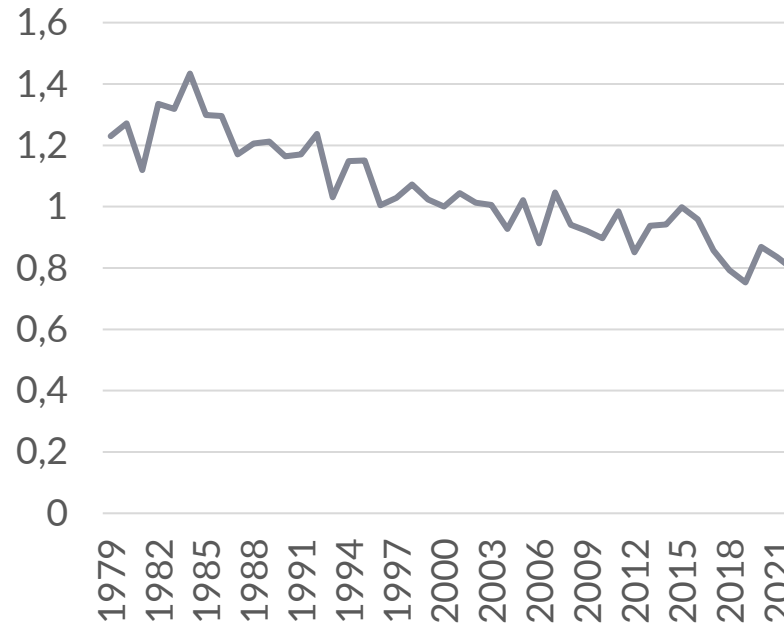
Maatalousluonnon monimuotoisuuden kehityssuuntia

High nature value farmland

Maatalousympäristöjen pesimälintuindeksi

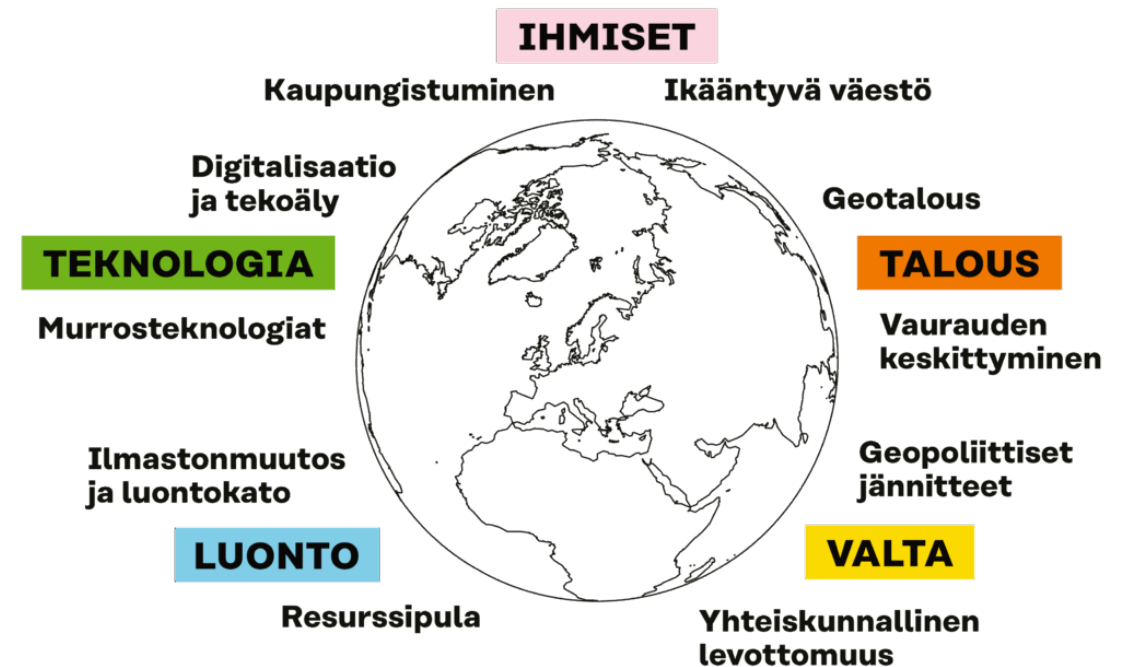

- Punaisen kirjan lajeista 24% on kulttuuriympäristöjen lajeja – toiseksi suurin osuus metsäelinympäristöjen jälkeen.
- Hävinneitä lajeja on kulttuuriympäristöissä eniten (39% hävinneistä)

Millaista tulevaisuutta kohti?

- Luontokatoa ajaa järjestelmän rakenne
- Maanviljelijän ammatin houkuttelevuus nykyisillä asetuksilla?
 - Savolaiset nuoret: nykyregiimin myötäinen maatalous ei puhuttele potentiaalisia jatkajia, sen sijaan kiinnostaa nykyistä pienimuotoisempi, yhteisöllisempi ja luonnonläheisempi tapa tuottaa ruokaa
- Heikkenevä elintarvikkeiden kauppataase (-1 mrd. € 2002; -5 mrd € 2023)

Dufva ym., 2026: Megatrendit 2026 (Sitra)

Miksi tulevaisuudentutkimus?

- Tulevaisuus on avoin, joten siihen voidaan vaikuttaa
- Järjestelmien institutionalisoituminen rajoittaa ihmisten kykyä ajatella ja toimia toisin
- Systemiset muutokset vaativat toimijuutta – toimijuus vaatii tulevaisuusvisioita
- Järjestelmät muuttuvat hyppäksenomaisesti – epäjatkuvuuskohdissa mahdollisuus rakentaa uudenlaisia maailmoja

Tulevaisuudentutkimus:
Mahdollisten, toivottavien ja/tai todennäköisten tulevaisuuksien kurinalaista mielikuvittelua

Ruokajärjestelmän vaihtoehtoisia tulevaisuuksia

Globaali kilpailutalous

- Keskittävä, toimintoja eriyttävä järjestelmä
- Riippuvuus fossiilisista tuotantopanoksista ja intensiivisestä tuotantotavasta
- Tehokkuus määrittyy yksinomaan taloudellisena tehokkuutena
- Kasvuhakuisuus

Korkean teknologian tulevaisuus

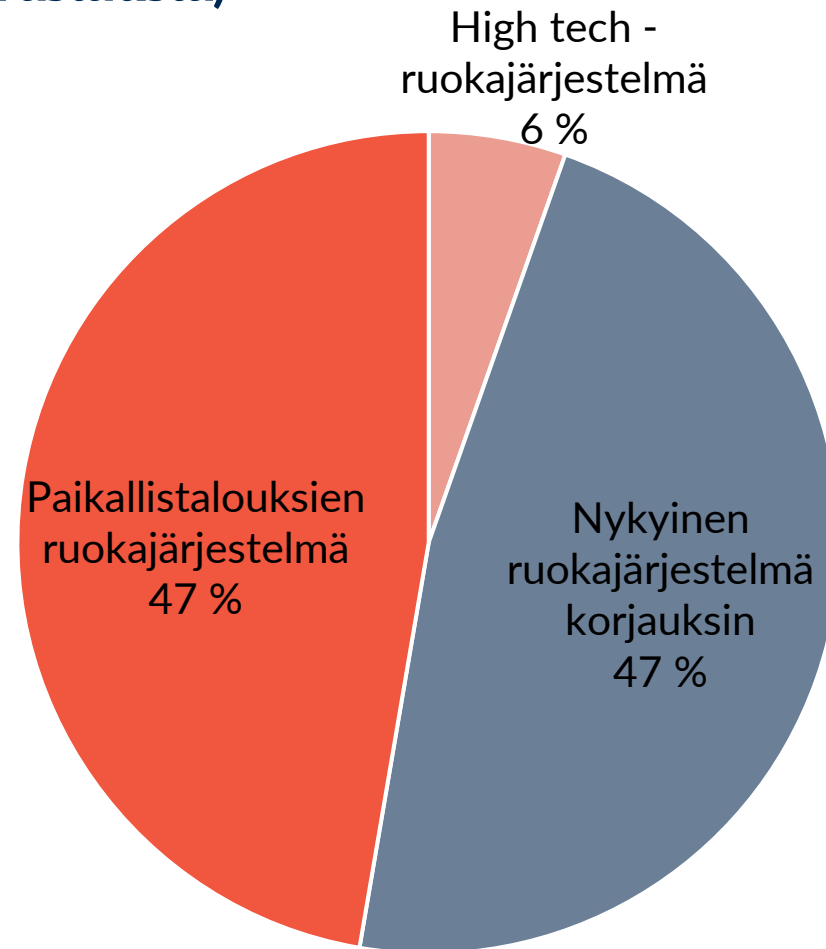
- Tehokas ja erikoistunut tuotanto jota on irtikytetty luonnosta ruoantuotannossa – mutta ei välttämättä energiassa
- Keskittynyt, paljon pääomia ja energiaa vaativa korkeaan teknologiaan nojaava tuotanto, tuotanto siirtyy lähelle kulutusta
- Kasvuhakuisuus

Paikallistalouksien tulevaisuus

- Hajauttava, paikallistava ja monipuolistava järjestelmä
- Eri luonnonvarajärjestelmien väliset integraatiot
- Energian ja ravinteiden suhteen melko omavarainen
- Kohtuullisuus ja paikallisuus

Ruokajärjestelmän sidosryhmien näkemyksiä toivottavasta tulevaisuudesta

(Ruokavarma-hankkeen kysely 2023; 167 vastausta)

Biodiful-hankkeen tulevaisuustyöpajojen tuloksia

	Säästä	Jaa
Perusidea	Teknologiaa hyödyntämällä voidaan vähentää maatalouden maankäyttöpainetta ja säästää maata muulle luonnolle	Muulle luonnolle on tilaa myös viljelyalueiden sisällä, agroekologiset periaatteet
Ruokavaliot ja ruokakulttuuri	Uusia proteiinilähteitä rinnan perinteisten kanssa, vähemmän mutta parempia eläinperäisiä tuotteita, monipuolistuneet jalostustavat	Hitaampaa ruokaa, monipuolisempia kotimaisia tuotteita, sesonginmukaisuus, riittävyysajattelu, paikalliset ruokakulttuurit
Tuotanto ja teknologia	Siirtymää ajaa ja sen mahdollistaa uudet teknologiat. Tehokkuus ja optimointi tärkeää. Ruotantuotannon irtikytkeä maasta, biodiversiteetin hoito myös irtikytetty ruoantuotannosta, vahvaa alueellista erikoistumista, vähemmän tuottajia.	Agroekologia, kiertotalous. Teknologia mahdollistaja mutta ei ajuri. Suuremmat ristiinkytkenöt (esim. ruoka + energia). Hajautuneempaa tuotantoa, ihmisten suurempi osallisuus ruokajärjestelmässä.
Markkinat	Keskittyminen, viennillä roolia. Ympäristökriteerit mukana.	Lyhyet ruokaketjut, paikalliset markkinat, viedään lähinnä korkean lisäarvon tuotteita.
Luonto- ja eläinsuhde	Luontosuhde etäinen: luontoa kunnioitetaan mutta omakohtaisuus heikentyy. Eläinten hyvinvointia säädellään tiukasti.	Käytännöllinen ja vahva luontosuhde; elämän ja eläinten itseisarvo tunnustetaan; yhteisöllisyys.
Yhdyskunta-rakenne	Kaupungistuminen ja maaseudun tyhjeneminen jatkuu	Toiminnot hajaantuvat, maaseudun elinvoima vahvistuu

Lopuksi

- Ruokajärjestelmä tienhaarassa
 - Sisäinen haavoittuvaisuus
 - Muutospaineet ja eriytyvä keskustelu toivottavasta tulevaisuuden suunnasta
 - Ulkoiset uhat
- Regiimisiirtymät tapahtuvat kriisien kautta; resilienssi?
- Ruokajärjestelmän toimintakyky ei ole keskitetyssä hallinnossa vaan hajautuneessa itseorganisoitumisessa
- Kriisi avaa mahdollisuusikkunan muutokselle – mutta muutoksen siemenet kylvetään tässä ajassa

Kiitos!

Irene.a.kuhmonen@jyu.fi

<https://www.savonmaatalous.info/>